

Dadil femina captiva dimisit sedi alodem apud Verz.

Dispersionem captivitatem Barchinona. Dadil femina, mulier de Guilara, mater de Malanego. Ego misera captiva quando fui in captivitate, sic fuit filius meus mortuus in Barchinona et fuit sepultus in Sancti Michaelis, et quando fui in captivitate non fuit unquam homo nec femina qui me redimiserit. Ego habeo in Vercio, ad ipsa turre de Foreto, casas et curtes et terras et vineas et incultum et eremum. Propter Deum et remedium anime mee, sic dono domino Deo Sancte Crucis Sancteque Eulalie ipsa medietate, halia medietas Bonifilii Gelitensis abeat totam ab integre. Et si est nullo homo qui hoc volue-

RECERCA I ORIENTACIONS SOBRE L'ETIMOLOGIA DEL TOPÒNIM DE SANT JUST DESVERN

Olga Sbert i Pérez

Pròleg

Aquest article que aquí us presento és, de fet, la “mare” d'on va sorgir el que fou publicat a *La Vall de Verç* en el seu número de febrer-març del 2009, on tracto de recollir tota la informació possible respecte la “segona part” del nostre topònim, és a dir, “Desvern”.

Primer de tot cal que us aclareixi que no sóc lingüista i no tracto de fer cap estudi ja que no en sóc cap entesa. Tan sols gaudeixo d'una curiositat elevada en el camp de l'etimologia, l'origen i significat de les nostres paraules que en moltes ocasions ens ensenya que no tot és el que sembla, i també que en matèria ortogràfica les coses tampoc són evidents. Bé, doncs aquesta curiositat em va dur fa uns tres anys a recercar les fonts que tractaven sobre aquests temes per mirar d'esbrinar quin era l'origen etimològic del nom del poble.

De tota la documentació que he obtingut, vaig creure interessant posar-la tota junta en una espècie de compendi per a facilitar la recerca a estudiosos i a encuriosits, tot i que sense reproduir els textos originals en la seva totalitat ja que aquests es poden consultar amb més detall en cas que hi hagi interès. Aquest que teniu a les mans n'és el seu primer resultat. Hi manca encara però, una segona part per tractar no només els detalls del “Desvern”, sinó que tracti pròpiament de l'estudi de “Just”, ja que és un aspecte que no s'ha treballat en cap dels estudis que he trobat, potser perquè sembla evident, però que ara començo a posar en marxa.

Introducció

Cito al lingüista i etimòleg Josep Moran per a la introducció d'aquest modest article referit a la toponímia del nostre poble, ja que ha descrit amb encert la dificultat existent en l'estudi de l'etimologia dels topònims: *perquè sovint no tenim la informació suficient per a poder establir amb seguretat l'etimologia d'un topònim, ja sigui per manca de documentació antiga, ja sigui per desconeixement de la llengua en què es va formar, com ocorre quasi sempre en els topònims d'origen preromà.*¹

El nom del nostre poble és un hagiotopònim o hagiònim, és a dir, que és un topònim provinent del nom d'un sant o constituït pel nom d'un sant generalment acompanyat d'un altre nom, tal com ens ho descriu l'*Enciclopèdia*. Així doncs, ens fixarem en l'"acompanyament", és a dir en "Desvern", i deixarem la vida del Sant i la seva relació amb els orígens de la parròquia per a un altre estudi.

Les fonts escrites

En no disposar de moment de fonts numismàtiques ni epigràfiques (és a dir, làpides, mollons o fites) on aparegui alguna referència sobre el nostre poble, ens hem de basar exclusivament en les fonts escrites i, a poder ser, en cercar els propis originals.

Malauradament no es conserva cap original d'abans del ràtzia d'Al-Mansur sobre Barcelona ocorregut l'any 985. Expliquen que quan va arribar la notícia que les tropes musulmanes arribaven a les nostres contrades, la població va prendre consciència que es podrien perdre molts dels documents i, per tal de salvar-los, es varen dirigir amb ells a l'únic lloc segur que al moment existia, la ciutat de Barcelona, que amb les seves muralles oferien certa tranquil·litat. Però les coses varen anar malament, i si bé no és documentat que es fessin gaires destrosses en els pobles del voltant, sí que la batalla fou especialment cruenta sobre la ciutat, destruint-se per tant tota la documentació posada a cobert.

Respecte a l'atac, la seva mitificació i les seves conseqüències, podeu trobar una completa dissertació en el discurs que l'any 2007 es publicà d'en Gas-

---

1. MORAN I OCERINJÁUREGUI, Josep; BATLLE, Mar; RABELLA I RIBAS, Joan-Anton.: *Topònims catalans: etimologia i pronúncia*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

par Feliu i Montfort,² o bé si ho preferiu una visió una mica més acadèmica i conservadora a l'article de Manuel Rovira Solà sobre el qual més endavant faig referència.³

Val a dir que no són poques les diverses referències a documents relatius a Sant Just Desvern que els historiadors i lingüistes ens han aportat fins a la data, ja sigui en diccionaris etimològics, en articles monogràfics, en llibres d'onomàstica, d'història, etcètera. En fer aquest recull surten una bona llista de referències que, gràcies a la xarxa global podem trobar amb bastanta o molta feina, catalogats i digitalitzats arreu del món.

Les quatre cites més antigues es corresponen a documents del segle X i afortunadament encara avui sabem on es custodien i, per tant, estan localitzables. No obstant, només un dels documents es correspon al document original. De la resta, dues són còpies que se'n feren uns tres segles després, evidentment als monestirs, i l'altra és una transcripció de l'original.

Tot seguit repassem aquests quatre documents del segle X per l'ordre cronològic que avui en dia els suposem.

Els documents del Cartulari de Sant Cugat

Gràcies al treball de Juli Ochoa i Coral Torra, que es recull en la *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs* XII de l'any 2002, es fa palès que no és com fins al 1987 s'havia pensat que el testament de Moció era la cita més antiga del poble, com bé expliquen en el seu article "El llegat de prevere Joan". Així doncs, en un document de donació que es troba al Cartulari de Sant Cugat, i que és datat entre els anys 965 i 966, es fa referència a una vinya situada a *villa Birce*.

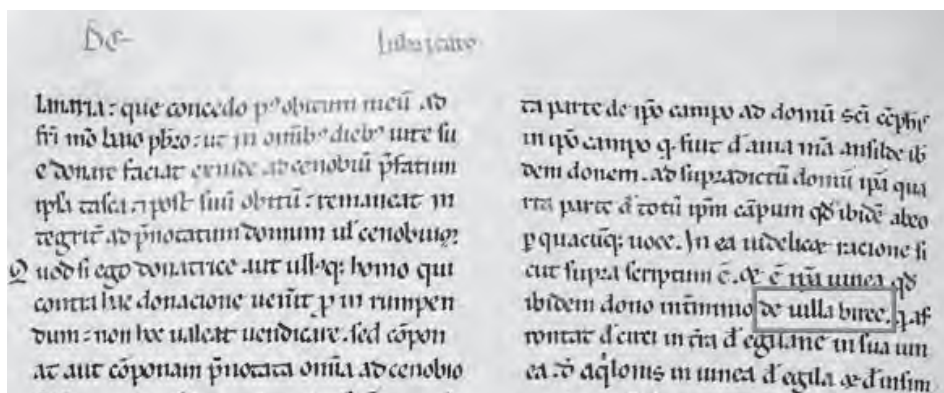
A l'*Onomasticon Cataloniae* trobem la referència a aquest document del Cartulari de Sant Cugat, que es troba citat per primera vegada al llibre *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona* de Mossèn Josep Mas Domènech i publicat el 1907.

No m'extendré més en transcriure tota la informació que els autors Ochoa i Torra ens donen d'aquest document ja que només és objecte d'aquest article la pròpia forma escrita del topònim. Tot i que cal remarcar la novetat que va suposar la seva publicació, primer, pel fet de publicar-ne una imatge

---

2. FELIU I MONFORT, Gaspar: "La presa de Barcelona per Almansor: història i mitificació". Discurs de recepció com a membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, 12 de desembre de 2007.

3. Ens referim a la seva obra: ROVIRA I SOLÀ, Manuel: "Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per Al-Mansur (985)", a *Acta Mediaevalia*. Volum 1. Universitat de Barcelona, 1980.

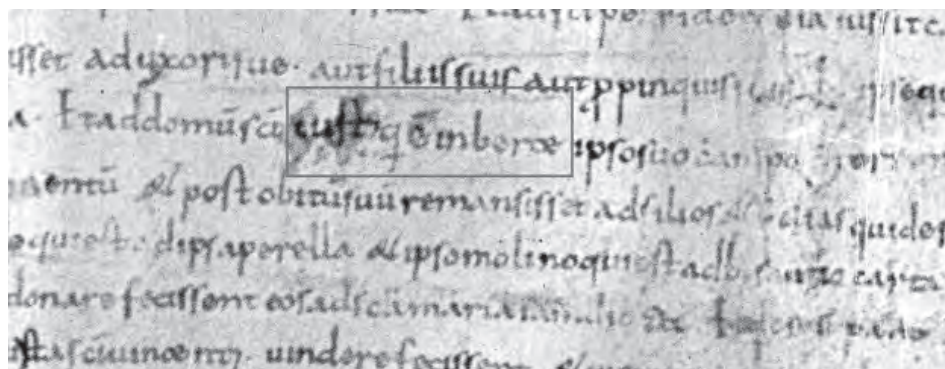

gràfica, per la confirmació “visual” de les cites que es donaren anteriorment alguns autors, i també pel fet que això suposà per a desbancar el Testament de Moció com a document més antic on se citava el nostre poble, malgrat les cites que ja esmentaven la seva existència.

El testament de Muç

A l'Arxiu Episcopal de Barcelona es troba custodiat el Testament de Moció, que és el document més antic del seu arxiu, segons ens revela Mn. Antonino Tenas en el seu llibre *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*, publicat el 1947 i reeditat l'any 2005 en facsímil pel Centre d'Estudis Santjustencs.

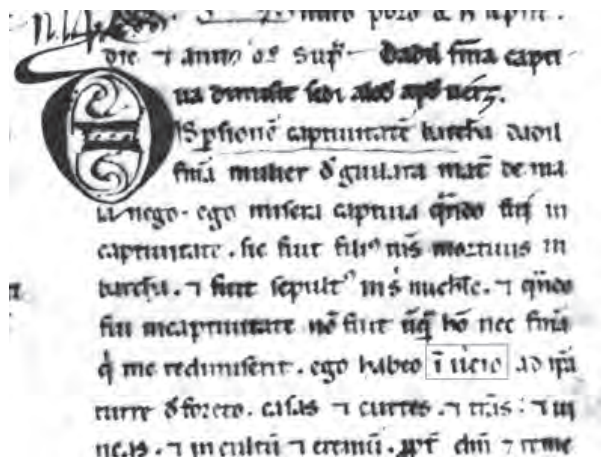
Es tracta del testament sacramental d'un tal Muç o Moció, fet captiu per les tropes d'Al-Mansur en el ràtzia a Barcelona l'any 985. El pergami està datat el juny de l'any 986 i fa referència al nostre poble de la manera següent: (...) *Sancti Iusti que est in Berce* (...).

La informació respecte aquest pergami la trobem publicada en les dues grans obres de referència que no podem deixar de consultar per aquest tema i molts altres relatius a la història de Sant Just. D'una banda, destaquem el llibre *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern* recollides per Mn. Antonino Tenas i Alibés, i publicades l'any 1947 (si bé malauradament només parcialment tal i com ell ens explica), per tota la minuciosa feina que va comportar i per totes les dades que podem recuperar gràcies a elles. Sens dubte són encara a data d'avui molt útils i punt de partida per a molts treballs.

El segon llibre de referència és *Sant Just Desvern, un paisatge i una història*, publicat el 1987 (Biblioteca "Abat Oliba" nº 57 - Publicacions Abadia de Montserrat) i redactat per diversos autors del Grup d'Història Local, on respecte al tema del topònim, l'article escrit per Josep Moran també esmenta la troballa del testament de Muç o Moció, però el data l'any 987, tot i que per al cas de l'etimologia no és una dada gaire transcendent la diferència d'un any o dos.

La donació de Dadil

En els *Libri Antiquitatum* de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona (en concret al número IV- doc.142- foli 48) es troba transcrit des del segle XIII un altre document. Tot i que segons les fonts no es troba datat, es creu coherent datar-lo a les darreries del segle X. Es tracta del testament o la donació de Dadil de

"...apud Verç", és a dir, "de prop de Verç", segons es titula en la còpia indexada del segle XIII.

Una dona feta captiva també el 985 per les tropes sarraines, com en Muç, però en aquest cas traslladada a Osca, en veure que ningú no la reclamava, descrigué els béns que posseïa "...in Vercio", i establí les persones beneficiàries de la donació.

Les referències bibliogràfiques referents a la donació de Dadil són diverses. La primera cita es troba a l'article de F. Carreras Candi publicat el 1905 a les *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Volum VIII, de la lectura que va fer els dies 7 i 21 de juny del 1902 titulada "Lo Montjuich de Barcelona", i on ja es fa referència a la seva ubicació en l'arxiu de la Catedral. Carreras esmenta d'aquest document que és original i únic en el seu estil i per això el transcriu literal.

Posteriorment, el 1915 apareix també citat el document en el llibre de Mossèn Josep Mas de *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*, en aquest cas al Volum XII. I ja molt més endavant, l'any 1980 apareix l'article de Manuel Rovira titulat "Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per Al-Mansur (985)" publicat en el llibre *Acta Medievalia* de la Universitat de Barcelona. En reproduïm el text en llatí, el qual és fidedigne al qual apareix en el llibre de Carreras Candi.

Dadil femina captiva dimisit sedi alodem **apud Verz.**

Dispersionem captivitatem Barchinona. Dadil femina, mulier de Guilara, mater de Malanego. Ego misera captiva quando fui in captivitate, sic fuit filius meus mortuus in Barchinona et fuit sepultus in Sancti Michaelis, et quando fui in captivitate non fuit unquam homo nec femina qui me redimiserit. Ego habeo **in Vercio**, ad ipsa turre de Foreto, casas et curtes et terras et vineas et incultum et eremum. Propter Deum et remedium anime mee, sic dono domino Deo Sancte Crucis Sancteque Eulalie ipsa medietate, halia medietas Bonifilius Gelitensis abeat totam ab integre. Et si est nullo homo qui hoc voluerit tollere, participationem habeat cum Iude proditore. Sciatis omnes christiani qui ista carta ego mandavi per Vito amico meo et ego mandavi scribere in civitate Uosca.

S+ Dadil femina, qui hanc mandavi scribere et firmare rogavi.

S+ Aderico. S+ Petro. S+ Guilelmo. + Miro presbitero sss.

També a *La Vall de Verç*, número 26, del maig de 1981 en David Guasch fa un article sobre aquest document titulat "Carta de Dadil", de la que malauradament no podem reproduir el document fotogràfic per la seva mala qualitat. No obstant, tal i com suggereix en Juli Ochoa, en el text en llatí del manuscrit sembla aparèixer "*vrzio*", i per tant, transcrit (i per tant interpretat) a "*Vercio*", podria també haver estat originalment "*Vircio*".

La testimonial de les rendes del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona

Aquest document és d'especial interès en aquest article. La referència més significativa és la transcrita íntegrament en el llibre del què ja hem parlat abans, *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona*, escrit i documentat per Mossèn Josep Mas Domènech i publicat el 1907. En aquest llibre es transcriuen els documents relatius a la relació de les possessions que el monestir de Sant Pere de les Puel·les tenia a Barcelona, anomenats “Testimonials de les rendes del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona” que, com ens explica en Francesc Carreras Candi a la *Geografia General de Catalunya*, editada entre els anys 1913 i 1918, es trobava inicialment a Sant Just Desvern.

També es troba citat l'any 1992 en el llibre *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat* de la historiadora Montserrat Pagès, dins un article dedicat a “La Torre de la Penya del Moro de Sant Just Desvern”. La cita es refereix a l'aparició del nom “Mazone” en un document del 992, al qual la mateixa autora ens adreça ja que tracta l'article de la Torre de Foret (sembla que situada a la Penya del Moro) i possiblement propietat de la ja citada Dadil.

pariata I de terra et modiatas II de uinea et petia I de terra que est juxta terra de Ollofredo. Et in monte judayco de Barchinona petia I de terra qui est uicina de terra de sancta Maria uel de mozon. Item uidimus et nouimus in iure sepe jamdicto terras et uineas cum arboribus qui sunt in locum uocitatum **Vercium**. Affrontant et connectunt se cum ipso **rio de uercio** a parte circi et a parte aquilonis in terra de Leopardo, de occiduo in ipsa margine subtus ipsa terra de condam mozone semodiata I de uinea, et ad ipso torrente que inde discurrit modiatas I de uinea. Item uidimus et nouimus in ditioe supra ta-

En el moment de fer la ubicació d'aquest terreny no apareix cap referència toponímica a la parròquia, sinó tan sols a “*in locum uocitatum Vercium*”, és a dir “en un lloc anomenat Vercio”, i poc més endavant es refereix al “*rio de uercio*”, és a dir, “a la riera de Vercio”, encara que unes línies abans hagi esmentat “*..in terra Sancti Justi...*”.

Per a valorar el fet que en dos dels quatre documents del segle X no es faci referència a la parròquia de Sant Just en la descripció d'aquest terreny, vegeu més endavant l'apartat titulat "Comentaris a les formes antigues".

I a més, és probablement aquest el fet que ha fet que aquest document hagi passat despercebut pels historiadors, i que no hagin relacionat el topònim *Vercio* amb el poble de Sant Just, com passà probablement amb el *Llegat del Prevere Joan*. La paradoxa d'aquest document és que es pot llegir públicament des de fa relativament pocs mesos, trobant-se digitalitzat per la Universitat de Toronto. Si el llegiu bé, des del Canadà ens envien digitalment aquest fantàstic treball, descoberta feta pel company Juli Ochoa. Disculpeu que el fet em sorprengui. Fins a la data d'avui tota referència al document per als historiadors i intrigats era 992/MAS-XIII/263.

Altres documents

A part d'aquests quatre documents detallats anteriorment, les cites històriques ens donen informació, tot i que malauradament molt escassa pel que fa a allò que els historiadors esperen trobar. Però, per exemple, a part dels manuscrits dels arxius de la Catedral de Barcelona, i tots els llegats de documentació del Cartulari de Sant Cugat, trobem forces referències a cites i mencions antigues en els treballs de Francesc Carreras Candi, i en els treballs de Mossèn Josep Mas, un coetani seu abans citat.

Ja pertanyents a l'edat moderna, a l'Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern tenim també molta documentació on poder fixar-nos en com s'escrivia el nom del poble anys enrere, tot i que està clar que no fou fins a la normativització de la gramàtica catalana que, de retruc també va posar les bases per a normativitzar la nostra toponímia.

En la documentació moderna que es pot consultar al nostre l'Arxiu Històric Municipal es posa de manifest la manca de criteri per a escriure el nom del poble, que depenia fins fa només cent anys, i en gran mesura, de la llengua materna de la persona que transcrivía els documents. En un mateix document del segle XVIII hi trobem escrit "*de Esberns*", "*de Esvern*", "*Desverns*" i també "*Desvern*".

I malgrat les cites en documents, la cartografia és realment escassa fins al segle XVIII, i fins a mitjan del segle XX es pot apreciar que en tots els plànols ja siguin del Principat de Catalunya com de Barcelona i els seus entorns, el nostre poble només hi consta com "*S. Iust*" o "*St. Just*", però en cap de la vintena de mapes que he pogut consultar hi apareix "*Desvern*".

te de Darnius, amb extenses propietats a Sant Just Desvern i Esplugues en aquella època, i que realitzà molts viatges i desplaçaments per Catalunya per a documentar-se abastament. Segueix indicant el nostre poble com a “*S. Just*”. Aquest mapa també ha estat consultat a l'ICC.

En el *Nomenclàtor de Catalunya* editat l'any 1918 per la Mancomunitat de Catalunya, el nostre poble ja apareix oficialitzat com a “Sant Just Desvern”, si bé més endavant en alguns casos puntuals encara el trobem escrit de nou amb “b”.

Treballs d'onomàstica publicats fins avui

Els treballs d'onomàstica publicats fins a la data que hagin fet referència al nostre poble són escassos i cada lingüista hi ha plasmat la seva teoria, així que els resultats de cadascuna de les investigacions ens porta a conclusions diferents sobre els possibles orígens del nostre topònim. Vegem a continuació quins són aquests estudis publicats per ordre cronològic.

Les Notes Històriques de Mossèn Antonino Tenas

Mossèn Antonino aporta nombrosa bibliografia de documents històrics, així com relaciona i compara cronològicament les diverses formes del nom del poble fins a l'època moderna.

La conclusió a la qual arriba és que el nom del poble originàriament res tenia a veure amb l'arbre anomenat Vern, però tampoc no es pot assegurar quin era el seu veritable significat si bé el nom “Desvern” o el seu equivalent “Delvern” varen ésser introduïts per una simple alteració d'aquell nom primitiu. Més interessant és la nota que a peu de pàgina afegeix que, consultats il·lustres romanistes, tots convingueren que l'arrel del topònim no és pas llatina sinó celta.

Els estudis de Joan Coromines

L'obra *Onomasticon Cataloniae*, sens dubte una de les obres cabdals i de referència per als etimòlegs i lingüistes en general, fou realitzada durant dècades pel mestre Joan Coromines i el seu equip, i publicada en diversos volums entre els anys 1989 i 1997. Com a obra és fruit de tota una feina d'investigació duta a terme anteriorment.

A l'*Onomasticon*, en l'entrada “Desvern” s'hi anomenen fins a setze documents històrics on se cita el nom del poble, i hi trobem el document del Cartulari de Sant Cugat de l'any 965. Si bé, no cita en canvi el Testament de

Muç datat el 986, i exposa que fins a la data (evidentment es deu referir a uns anys abans del 1997) no s'havien buscat els orígens etimològics del nom del poble, tot i que sí que algú se n'havia preocupat abans, com hem vist en el llibre de Mossèn Antonino Tenas.

En aquest article de l'*Onomasticon* es fa un recull de les formes antigues del nom del poble, que aprofitem per a llistar, relacionar i ampliar més endavant amb la resta de cites aparegudes en altres articles.

Els autors exposen com el topònim "*Berce*" provindria fonèticament de la base "*Vertio*" o "*Bertio*". Després, de la seva evolució que veurem més endavant, esdevé "*Bertiolum*" i després "Bressol", és a dir, com la forma originària "Verç" o "Berç", que evolucionaria fins a "Breç-". Amb les cites documentals aportades aquesta evolució és prou versemblant.

Els estudis de Josep Moran

Aquest lingüista ha publicat un parell de llibres on fa referència, més o menys exhaustiva a "Desvern", a més de l'article aparegut en el llibre *Sant Just Desvern, un paisatge i una història* publicat el 1987.

El 1995 va publicar el llibre *Estudis d'Onomàstica Catalana* on trobem l'article "Sobre el topònim Sant Just Desvern", que és de fet el que es troba recollit al llibre *Sant Just Desvern, un paisatge i una història* de l'any 1987, però ampliat.

Des del seu punt de vista, el nom medieval "Verç" prové de "*Berce*" i aquest, al seu temps, de "*Vercius*" o "*Bercius*", que prové d'un antropònim d'època romana que especialment a la Gàl·lia ha donat altres derivats com "*Berciaco*". Com veiem, conté el sufix *-aco* clarament cèltic, cosa que fa pensar que el nom usat en llatí tingués un origen cèltic.

Els autors expliquen com és possible que "*Bercius*" fos també una paraula d'origen romà, ja que en són més habituals els noms de lloc acabats amb *-anum*, com el de Cornellà que fou "*Cornelianum*", o el de Provençana que fou "*Provintiana*", inclús Pallejà que fou "*Palladianum*"; tots ells noms de persona o antropònims.

Però també en època romana hi havia antropònims acabats en *-ius*, com ara "*Antonius*", "*Ascius*", "*Comarius*" (tots ells antics noms de poblacions *franceses*), i el propi "*Bercius*" que formaria part d'aquest grup.

El 2002 va publicar en coautoria amb M. Batlle i J.A. Rabella el llibre *Topònims catalans. Etimologia i pronúncia*, al qual pertany la cita de la introducció d'aquest article. Ens aconsella partir de la informació documentada més antiga per a evitar caure en errors populars, com és el cas de (*Sant Just Desvern el qual no té en principi res a veure amb aquest vegetal, perquè en la documentació medieval apareix en la forma Berce (s.X)*).

Quan en aquest llibre desenvolupa l'entrada "Sant Just Desvern", explica que la forma "Berce" probablement deriva de l'antropònim gal·loromà "Bertio", convertit en "Desvern" ("del Vern"), amb l'antic article salat *des* aglutinat, per etimologia popular.

En aquest punt, per la similitud amb les tesis de Josep Moran, cal remarcar que l'any 1899 la *Société Archéologique de Namur* va editar el llibre *Toponymie namuroise* de l'autor Charles-Gustave Roland. El llibre desgrana l'etimologia de centenars de formes de la regió belga del Namur, entre les que hi trobem "Berciacus". Roland esmenta que: *Berciacus dériverait du gentilice Bercius, connu par une inscription d'Ecija: L. Bercius Aper (C.I.L., t. II, n°1489)*.

També és d'interès recordar que el filòleg i historiador Ramon Menéndez Pidal realitzà un intens estudi sobre els orígens de la toponímia hispànica, entre els que trobem el llibre *Toponimia prerromana hispánica*, publicat el 1952. En aquest treball, el cas "Bercius" ja està descrit en l'entrada del poble de Barchiena a l'Aveiro (Portugal). Menéndez Pidal citava que en tot cas aquest topònim portuguès derivava de "Bercius", que a França havia donat el derivat "Berciac" o "Barciaco", i també "Vercius" i "La Versane".

L'autor no oblidava però, citar les seves referències com són l'obra d'Alfred Holder i de Peter Skok publicada ja l'any 1906, titulada *Die mit den Suffixen -acum, -anum, -ascum und -uscum gebildeten südfranzösischen Ortsnamen*.

Encara que sembla que no hi ha dubte que la tesi de Josep Moran ha estat inspirada en aquests autors anteriors, a ell li devem haver estat el primer que ha relacionat l'antic nom de "Bercius" amb el nostre poble.

Llistat actualitzat de les referències a les formes antigues de "Desvern"

Fent recull doncs dels documents citats en les diverses publicacions, en surt el llistat següent amb les dates del document, el nom del topònim que hi apareix, l'origen de la cita o lloc d'origen del document, i el llibre o publicació d'on s'ha tret la informació.

En el llistat no hi apareixen totes les cites, sinó primerament aquelles que estan documentades pel que fa a la ubicació del document, després les que citen l'origen encara que no se sàpiga on es troba l'original, i per últim, les que esmenten un topònim en una forma diferent o "nova", encara que no es trobi documentada.

<i>Any</i>	<i>Topònim</i>	<i>Ubicació/Antecedents</i>
965	Villa Birce	CSC
986	Sancti Iusti...in Berce	AEB
??	...Verz / Vercio	ACB1
992	in locum vocitatum Vercium	-
	rio de vercio	-
1010	vico Verce	-
1011	Val de Vercio	CSC
1031	... de Verz	CSC
1046	Sant Just de Verz	ACB2
1049	Valle de Verzis	CCandi
1050	...de Vercio...	CSC
	... <i>vocitato</i> Verz	
1058	Valle de Vercio	CCandi
1058	...arennio de Vercio	CCandi
1066	...in Vircio	-
1068	S. Iusti de Vercio	LFM
1082	S. Iusti de Vercio	LFM
1089	S. Justi de Verc	CSC
1098	...riera de Verc	CSC
1147	S. Justi de Verzc	CSC
1162	S. Justi de Verz	CSC
1304	Sant Just de Verz	-
1305	Sant Just de Vers	Visita pastoral
1327	Sant Just Dez-Verç	CB
1359	Sent Just des Vers	CoDoACA
1374	Sent Just des Verç	EHM1
1440	Sant Just del Vern	-
1406	Sant Just de Verç	AP
1435	St Just i St Pastor dels Verns	-
1462	Sant Just dez Vern	EHM2
1470	Sant Just de Vernu	ACB3
1496	... de vers	-
1500	St Just i St Pastor dels Verns	-
1508	Sant Just de Verns	-
1511	Sant Just dez Verns	-
1513	Sant Just de Vernis	-
1558	... des vertio	-

<i>Any</i>	<i>Topònim</i>	<i>Ubicació/Antecedents</i>
1562	Sant Just Desvern	-
1577	... Desbern	-
1589	St. Just des Bern	CCandi
1590	...desvertio	-
1621	...de Vernio	-
1627	St. Just Desvern	Llibre de Privilegis
1716	Desvern	AHM
1732	Desvern / de Esverns	AHM
1757	... de Esvern	-

ACB1: Arxiu de la Catedral de Barcelona. *Libri Antiquitatum*. Vol IV. f.48 v. Doc. 142. “Carta de Dadil”.

ACB2: Arxiu de la Catedral de Barcelona. *Diversorum*, armari 2416.

ACB3: Arxiu de la Catedral de Barcelona. R. 44 “Intruso”, foli 20.

AEB: Arxiu Episcopal de Barcelona. Testament de Muç.

AHM: Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern

AP: Arxiu de la Parròquia dels Sants Just i Pastor. *Llibre testamentorum*.

CSC: Cartulari de Sant Cugat, diversos.

CCandi: Francesc Carreras Candi. *Geografia de Barcelona*. Any 1913-18.

EHM1: “La població de Barcelona en el segle XIV”, a FELIU I MONTFORT, G. *Estudis d’Història Medieval*.

EHM2: “La bandera de Barcelona el 1462”, a SOBREQUÈS I CALLICÓ, J. *Estudis d’Història Medieval*.

Comentaris a les formes antigues

En el llistat anterior s’observen tres canvis en èpoques molt concretes, un de caràcter merament de referència toponímica, i un altre de lingüístic que més endavant es detallarà.

Primerament observem com no és fins l’any 1068 que el nom del topònim es generalitza en la forma completa, és a dir, el nom del sant i la referència de la zona són emprats així en endavant. Fins a aquesta data només en dos dels documents hi apareix complet, i en tota la resta hi apareix exclusivament com a “*Birce*”, “*Vercio*” i altres evolucions.

El fet que només en dos dels documents es faci referència a la parròquia de Sant Just en la descripció pot ser deguda bàsicament a dos motius. Un

d'ells, que es degui a que la descripció dels terrenys originària (i de la qual, document a document, se n'hagi copiat la descripció sense actualitzar les confrontacions) sigui molt antiga; prou antiga com perquè la parròquia encara no fos un punt de referència per a les descripcions i localitzacions en el territori.

L'altre motiu seria que s'anomenés "*Vercio*" a un paratge, a un indret. Per exemple, suposem que fossin els terrenys que envolten la riera, el què ara anomenem la "Vall de Sant Just", o millor dit, la "Vall de Verç". O bé que es correspongués amb un altre element natural, llocs tots prou identificats i amb entitat suficient per ser un referent capaç d'ajudar a una persona a localitzar la peça de terra descrita.

Més endavant, l'altre període que cal remarcar és el moment que s'assimila el "*Verz*" amb el vern (arbre), i a més aquest s'aglutina amb l'*ipsa* (article llatí), moment en el qual el poble comença a anomenar-se "*des vern*", i que es dataria cap a l'any 1327 segons la col·lecta de bovatge feta aquell any.

Notem com Mossèn Antonino, amb la documentació que ell havia pogut consultar, situa aquesta data en l'any 1569, ja que és quan el topònim adquireix la mateixa grafia moderna, tot i que la forma parlada ja ho era des de molts anys abans.

I l'últim canvi es reflecteix quan s'hi afegeix Sant Pastor, o més ben dit, es substitueix Sant Just (probablement el qui fou Bisbe d'Urgell el segle VI) pels dos germans màrtirs del poble de Tielmes. Aquesta advocació als Sants Just i Pastor creix als volts del segle XIII, com molt bé ens explica en David Guasch al seu article "Hipòtesi sobre els possibles orígens de la parròquia", publicat l'any 1992 a la *Miscel·lània IV* del Centre d'Estudis Santjustencs. Aquest canvi es pot datar l'any 1435 si tenim en compte els documents escrits, tot i que cal tenir en compte que la visita pastoral que es té de referència és la de 1438, i que Mossèn Antonino situa aquest moment l'any 1455 però no en cita la font.

Les diverses teories

Els estudis realitzats ens porten a dissertacions respecte a dos orígens diferents. Per una banda, hi ha una teoria que atribueix l'origen del nom "Desvern" a un origen pre-romà, en aquest cas celta. I l'altra teoria es basa en atribuir els orígens en l'idioma llatí.

No obstant, i tal i com analitzo més endavant, prefereixo parlar no de l'origen de "Desvern", sinó de l'origen del mot "*Berce*" o de "*Birce*", ja que és pròpiament la paraula originària.

Teoria romanitzant

La teoria que anomeno romanitzant és la que té més adeptes filològics, i alhora és antroponímica, ja que estableix que el nom “Desvern” deriva del nom propi romà “*Bercius*”.

Aquesta tesi queda prou justificada en el llibre *Estudis d'Onomàstica Catalana*, escrit per Josep Moran i publicat el 1995, on trobem l'article “Sobre el topònim Sant Just Desvern”. De fet és el que poc més tard es recolliria al llibre *Sant Just Desvern, un paisatge i una història* l'any 1987, i també a la citada *Miscel·lània IV* per part de David Guasch que en fa un apunt.

No ens allargarem en l'explicació d'aquesta teoria, ja que queda prou exposada en l'apartat dedicat anteriorment a en Josep Moran. Només recordar que des del seu punt de vista, el nom medieval “*Verç*” prové de “*Berce*”, i aquest al seu temps de “*Vercius*” o “*Bercius*”. I que tot i que els noms de lloc més habituals d'origen romà són els noms de lloc acabats amb *-anum*, també en època romana hi havia antropònims acabats en *-ius*, com ara “*Antonius*”, “*Ascius*”, “*Comarius*” i el propi “*Bercius*” que formaria part d'aquest grup. Tot i així, no s'ha trobat cap document que corrobore la hipòtesi, i ens quedem amb el dubte sobre si aquest és realment el nostre punt de partida, i més quan trobem lingüistes que ens expliquen que el nom “*Bertio*” és un nom preromà com veurem més endavant.

Ens trobem amb tot un seguit de topònims que semblen procedir també de l'antropònim “*Bercius*”, tot i que les fonts afirmen que l'antropònim és d'origen celta amb la corresponent evolució romana, sense que s'hagi pogut trobar cap font epigràfica que ho afirmi. Algunes fonts estableixen que l'antropònim més antic fou el llatí “*Bettius*”, “*Vettius*” o “*Vittius*”, i també “*Brecius*”, la qual cosa ens porta a establir encara molts més topònims derivats d'aquests noms.

Així doncs, la teoria preromana acaba però prenent força quan trobem en altres fonts d'informació com lingüistes d'altres poblacions, fins i tot de diversos països europeus, que han estudiat topònims amb influència romana i han arribat a la mateixa conclusió.

Teoria preromana

Deixant doncs ja de banda la teoria romanitzant, de la qual trobem escasses referències escrites que ens permetin establir la veracitat de la tesi, ens dirigim cap a les teories que estableixen l'origen dels topònims que comencen per “Ver” o “Ber” en mots preromans. Aquestes les podem dividir en dues. En primer lloc, tractarem de la que presenta una base més filològica, que defensa en Joan Coromines, però que es relaciona amb la teoria celta com veurem. La

segona teoria, defensada per Antoni Jaquemot, conté des del meu punt de vista altes dosis d'imaginació i té poc fonament filològic, sinó cap. Tot i així, fins que nous estudis no ens dirigeixin cap a la certesa, n'hem de fer referència.

Començant pel mestre Joan Coromines i la seva majúscula obra *Onomasticon Cataloniae*, en l'article dedicat al topònim "Desvern" fa referència també a aquell document del Cartulari de Sant Cugat datat l'any 965, i exposa que fins a la data (la data d'escriure el seu article, abans del 1997) no s'havien buscat els orígens etimològics del nom del poble.

Segons Coromines, i sense aprofundir massa en l'arrel lingüística, el topònim "*Berce*" provindria fonèticament de la base "*Vertio*" o "*Bertio*", finalment la qual podria haver evolucionat indistintament cap a la forma *-cio* o *-ceu*. Segons el Diccionari de l'Enciclopèdia catalana (DECat), aquest mot preromà, més endavant "*bertiolum*", va evolucionar fins a "bressol" que significa "jaç o mena de llit". Hi ha exemples de topònims amb aquest significat referits a una bressola o bressol, amb el significat de "clotada", com per exemple a França que trobem el poble de Cornellà del Verçol.

Coromines exposa que l'evolució definitiva des de "*des verç*" o "*des berç*" cap a "Desvern" fou per un motiu popular; podria ser que que "*des verç*" fos una pronunciació descuidada de "des verns", prenent per tant l'ús de, en aquest cas l'ambivalent "es" com a article.

No obstant Coromines no incideix en establir l'origen de l'arrel lingüística, però sí ho fan altres fonts que estableixen el lligam suposadament celta amb la paraula "*Berciu*" que significa "bressol". En portuguès la paraula és "*Berço*" i en català antic fou "Berçol", cosa que encaixaria amb el que estableix en Joan Coromines al seu *Onomasticon*. Aquesta paraula en català va derivar cap a "Breçol". Aquest sembla que és també l'origen de la regió del Bierzo (Castella-Lleó).

El mestre conclou que amb la informació documental n'hi ha prou per a establir que la forma originària fou "*Verç*" o "*Berç*", i que aquesta derivava del mot *Breç-*, en el sentit de "clotada" i "bressol". Aquest, al seu temps, derivaria de la forma preromana "*Bertio*", o en altres contrades "*berzu*" o "*berceau*", en el sentit literal de "jaç" o "llit". Cal destacar que en consonància amb el galleg contemporani, la paraula "*berce*", tal i com apareix en la majoria dels nostres documents escrits, significa "bressol".

Arran d'això m'agradaria comentar-vos que no hi ha gaire topònims a Catalunya on l'arrel "Ber" formi part dels noms. Per això els entesos tendeixen a formular l'origen preromànic del nom i, a més, com una herència molt antiga només documentada en pobles de l'oest peninsular, com heu pogut observar, de la qual en seria Sant Just Desvern, on més a l'est s'hi ha localitzat la influència.

Amb això enllacem amb la teoria que Antoni Jaquemot fa referència en el seu article dels topònims del Baix Llobregat a la seva pàgina web.⁴ Jaquemot basa la seva teoria en els coneixements de la llengua basca, i es llança amb prou arguments a transliterar l'iber i posteriorment a traduir-lo, tot comparant-lo amb aquesta antiga llengua, ja que sembla que estaven emparentades per provenir ambdues de la llengua “mare”, l'Aquità. Aquesta teoria també té detractors, no obstant bàsicament del sector filològic.

Jaquemot ha estat l'única referència que he trobat que fa una traducció del plom de la Penya del Moro, on apareix el nom d'una ciutat que no té res a veure amb totes aquestes teories, però que en canvi, l'enllaça amb la importància que l'aigua havia de tenir en aquesta zona. L'aigua era tan important que va originar moltíssims topònims. Explica doncs per començar, que el riu Iber va donar nom a tota la Península. Hi ha però altres topònims que provenen de la sigla *Olo* que significa “riu”. Vegeu que a “Iber” hi apareix la síl·laba “ber”, com abans esmentàvem, que en llengua indoeuropea l'arrel *Bher* es tradueix com a “aigua que brolla”. D'aquí que seria un nom relacionat amb l'aigua, i ens exposa que el nom del topònim Llobregat seria “*olo-ber-gate*”. Així doncs, el nostre topònim podria bé fer referència a l'aigua, si l'arrel “Ber” tingués l'indoeuropeu com a origen.

Seguint amb la teoria de Jaquemot, la seva proposta de transliteració i posterior traducció del plom iber de la Penya del Moro és: *Adinbaz compra barda Ciutat del Toll per a farina blanca*. Ho podeu consultar amb tot el detall a la seva pàgina web, però des del meu humil punt de vista, és un xic agosarada per l'estat en el qual es troben encara a data d'avui aquests estudis, i sobretot, per la manca de fonts escrites que ens serveixin de referència.

Qui sap si tal i com ho són ara les mines d'aigua, ja en l'antiguetat a Sant Just s'hi trobava molta aigua i per això la síl·laba preromana “Ber” forma part dels nostres orígens. Aquesta teoria significaria, pel cap baix, que el nom del nostre poble és uns mil anys anterior del que en resultaria d'acceptar la teoria romana.

Un cop analitzats els possibles orígens del mot, ara ens cal estudiar la seva evolució.

---

4. L'enllaç de la pàgina web és el següent: www.jaquemot.cat

L'evolució cap a “Desvern”

Havent arribat als volts del segle XII amb el topònim “de Verç” totalment arrelat, amb l'única discrepància “v/b” en els diversos documents, ens trobem en la situació de parlar doncs de l'evolució cap a “Desvern” que, tal i com ens mostra Coromines, ja s'emprava a començament del segle XVII. Com va evolucionar doncs el topònim en aquells cinc segles?

Com haureu vist, tant Coromines com Moran coincideixen amb el fet que l'aparició del “Des” s'identifica amb una assimilació de l'article *ipsol/ipsa* llatí que evolucionà en el “es/sa” i derivà en la conjunció “des” (“de es”). Amb el pas dels anys, aquesta assimilació del “Des” fou encara més fàcil tenint com a veïna la població de Sant Joan Despí, ja sigui assimilant el propi nom al de la població veïna per varis motius.

Un motiu és la pròpia teoria analitzada per Coromines tan acceptada sobre l'assimilació dels articles llatins, la qual no presenta cap dubte.

La Torre Desvern. Celrà (El Gironès). Fotografia pròpia

L'altre motiu, l'aporto de manera personal ja que se m'acut una altra casuística del que pogué succeir amb el nostre nom, i és la relació que hi pugui haver amb el llinatge nobiliari “Desvern” que s'inicià en època medieval. Els Desvern foren un llinatge nobiliari català for-

tament arrelat a la ciutat de Girona ja a mitjans del segle XIV, com explica Christian Guilleré al seu llibre *Girona al segle XI*. Però en altres referències trobem també aquest llinatge dins els privilegis nobiliaris de la corona espanyola del segle XVI. Al municipi de Celrà (El Gironès) trobem la Torre Desvern, edificació medieval que data del segle XIV, de la qual en varen ser propietaris els senyors Desvern.

Segons ens expliquen al Taller d'Història de Celrà, els Vern eren una família amb origen a L'Escala i pertanyents a la noble nissaga gironina. S'establiren a Celrà a començament del segle XV i hi romangueren fins a finals del segle XVI, quan vengueren la propietat a la família Desbach.

Troblem en els llinatges catalans diversos exemples de cognoms originats de manera semblant. Conformarien una llista no exhaustiva els llinatges Desvern, Desbach i Desvalls, entre d'altres amb l'arrel *des-*; cognoms nobles tots ells formats en època medieval a partir de l'*ipsa* llatí i el cognom originari (casualment o no) a partir de denominacions topogràfiques o geogràfiques. També formen part de la llista els Desclot, Desplans, Despuig i els Despujol, entre d'altres.

En Francesc Carreras Candi cita en la seva *Geografia General de Catalunya*, publicada entre l'any 1913 i 1918, que als volts del segle XI en els territoris de la ciutat de Barcelona es coneix entre altres castells i propietats feudals (com les de Sarrià, el Regomir, Provençals i Port) la torre “des Verç” o “des Vern”. Així bé, podria ser que els nostres vilatans assimilessin per deformació, deixada enrera l'època medieval, el nom del poble al llinatge “Desvern”, sabent com sabem que la torre existent en aquella època era coneguda precisament així, com a “La Torre des Vern”. En aquell moment, sense saber-ho, es va començar a perdre amb el temps el nom originari i vertader topònim, tant si aquest provenia de “*Bercius*” com de “*Ber/Berke*”; evolució o més aviat manlleu que aparentment no ha succeït en cap dels altres topònims de les altres poblacions “bercians” que tot seguit s'analitzaran. Aquesta evolució bé podria ser l'evolució catalana de la forma “*Bercius*” o “*Berce*”, però com veurem tot seguit l'idioma predominant per al mateix topònim ha donat diverses formes.

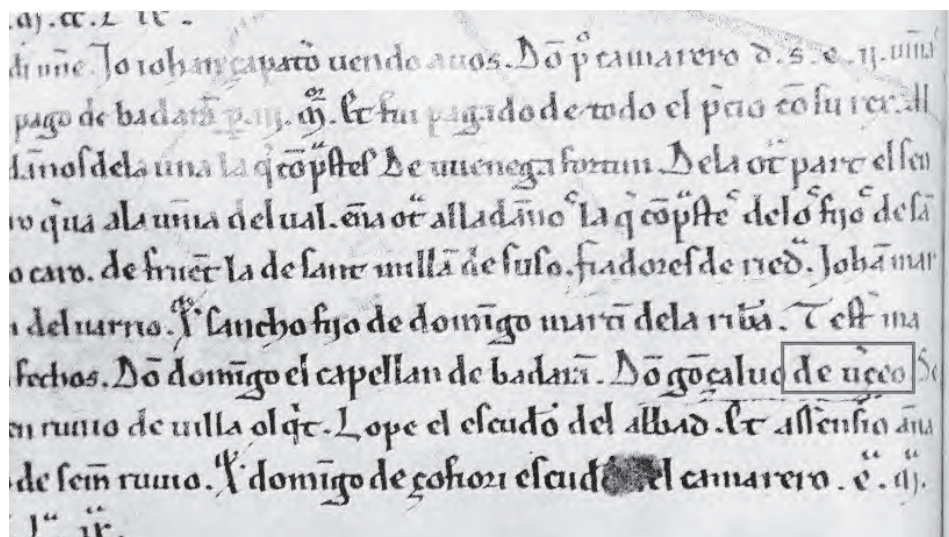
Topònims “bercians” de l'estat espanyol

Voldria remarcar la meua sorpresa al comprovar l'existència de nombrosos municipis i topònims que provenen de “*Berce*”.

Pel que fa a l'Estat espanyol, alguns dels municipis que comparteixen aquest origen antroponímic són Berció (Astúries), Berciana (Toledo), Berzana (Astúries), Bierces (Astúries) i Berzial de Zapardiel (Ávila), i sense oblidar la regió del Bierzo a Castella-Lleó. També trobem el cas de Valdivielso (Burgos), on els seus historiadors sostenen que la seva forma antiga seria *Vallem de Bercius*, que segur que als santjustencs ens porta algun record.

Altres casos més singulars seria el poble de Berceo (La Rioja), identificat també amb orígens preromans, directament celtes, però entenent que el nom del seu poble va evolucionar des de la paraula “*Berg*” (“muntanya”), ja que s'han trobat fonts on el nom hi figura com a “*Bergigium*”.

No obstant, ens és suficient comparar algunes fonts escrites per treure les nostres pròpies conclusions. Així, per exemple, en el cas de Berceo, poble d'on és originari San Millán, aquest va fundar el monestir de San Millán de la Cogolla.

En època romana i anterior, Berceo era conegut per “*Vergegium*” i “*Berbergiu*”. Alguns historiadors d’aquella zona atribueixen el topònim a l’arrel celta *Berg* (“muntanya”). Altres l’atribueixen a l’arrel d’origen indoeuropeu *Bher* que significa “aigua que brolla”.

En alguns documents del monestir de San Millán de la Cogolla apareixen documents on hi figura el poeta Gonzalo de Berceo. En aquests documents el poeta ve referit i acompanyat del nom del seu poble. Així, trobem que Berceo ve escrit indistintament com a “*verceo*”, “*verzeo*”, i “*berceo*”, la qual cosa fa pensar en la seva similitud amb els “*verz*”, “*verc*” i “*berz*” apareguts en els nostres documents que abans he citat.

Pel que fa concretament a Catalunya, sembla ser que trobem similituds amb el cas de la ciutat de Berga, que evolucionà des de “*Bergidium*”, topònim d’origen celta que parteix de l’arrel *berg*, és a dir, muntanya.

No cal oblidar, però, la teoria de Joan Coromines per la qual els topònims derivats de “*Verçol*” també poden tenir un origen comú. Ens trobem doncs amb els municipis de Cornellà del Verçol, de Bersola d’Abella prop de Camprodon i del paratge de Bressola de Portè, o la mitja dotzena de paratges anomenats bressol o bressola/bersola.

Altres topònims “bercians”

A França, prop de la ciutat de Cluny, hi ha dos petits pobles amb noms tan similars com Berzé-la-Ville i Verzé, i el paratge de Berzé-le-Châtel (on hi

ha un impressionant castell medieval), tots dos a la Borgogne francesa, i que he visitat recentment per a informar-me dels orígens del seu topònim.

La historiadora local Marie-Anne Gagnol ens atengué molt amablement la tarda del 24 de juny del 2010 a l'església de Berzé-la-Ville. Ens explicà els orígens de la població i ens comentà que antigament a la zona hi havia una gran població d'ossos bruns, fet aquest demostrat per les nombroses restes d'aquests animals trobades als entorns, i conservades algunes d'elles al museu de la prehistòria de Solutré i també al de les mines d'Azé.

L'arrel germànica *ber* deriva de "*björn*", literalment "ós" que, a part de la població francesa de Berzé, ha donat nom a les localitats de Berlín i també de Berna. Els escuts d'aquestes dues ciutats tenen encara a data d'avui un ós al seu escut. També el nom propi "Bernat" deriva del germànic, i significa "fort com un ós".

També a França, al departament de la Sarthe, hi trobem el bosc de Bercé. Sobre aquest topònim en fa referència en C.G. Roland en el llibre que us he anomenat abans. Concretament diu que és un dels topònims que deriven de l'antropònim "*Berciacus*", que segons l'autor deriva del gentilici "*Bercius*". Aquest bosc és actualment un dels més importants de França, però ja fou conegut a l'època de Juli Cèsar durant la conquesta romana.

A Bèlgica, trobem el municipi de Berzée, a la regió del Walcourt. Les informacions relatives a aquest topònim també són extretes del llibre de C.G. Roland, on el topònim "Berzée" prové del nom llatí "*Bercius*" o bé "*Bircius*", la qual cosa ens establiria una possible relació amb el nostre topònim i amb tots els altres de la resta de la Península que us he anomenat, allunyant-se així dels casos germànics anteriors.

Al poble de Biercée, província de Hainaut, el mateix autor ens explica que s'hi varen localitzar les runes d'una vil·la romana, trobant-se aquestes prop d'aquest poble. Aquest topònim derivaria de la forma llatina "*Berceis*".

Per a finalitzar, a Itàlia trobem el cas de Berceto a la regió de l'Emilia Romagna, on s'ubica la important abadia benedictina de Berceto fundada el segle VIII pels langobards (o lombards), i el qual es troba en la *Strada Romea* o *Via Francigena* cap a Roma. En el dialecte local, el poble s'anomena Bersè. Es troben documents on s'esmenta que prové de la forma "*Berusetum*".

Epíleg

Després de llegir les teories citades veureu que no és tan evident que Desvern s'hagi d'escriure amb la lletra "v", ni que hagi de ser una sola paraula. L'única cosa evident, a la vista de tots els antecedents citats, és que no té res a veure amb cap arbre.

Amb aquest escrit només he pretès donar constància de les fonts de referència per a posteriors estudis, amb l'única intenció de fer-ne una senzilla recopilació, amb un llenguatge amè i sense gaires formalismes, i evidentment sense pretendre arribar a cap conclusió doncs, modestament, no crec ser la persona més indicada. Espero però simplement haver col·laborat a actualitzar les referències del nom del meu poble per a futurs estudis.

Bibliografia consultada

AAVV: *Sant Just Desvern. Un Paisatge. i una Història*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Col.lecció Abat Oliba, 57, 1987.

AAVV: *Nomenclàtor de Catalunya*. Ed. Mancomunitat de Catalunya, 1918.

AEBISCHER, Paul: *Études de toponymie catalane*. Ed. Institut d'Estudis Catalans, 1926. Edició facsímil del 2006

COROMINES, Joan; CAHNER, Max [i altres]: *Onomasticon Cataloniae*. Ed. Curial Edicions Catalanes, 1994-1997.

FELIU I MONFORT, Gaspar: "La presa de Barcelona per Almansor: història i mitificació". Discurs de recepció com a membre numerari de l'Insitut d'Estudis Catalans, 12 de desembre de 2007.

GUASCH I DALMAU, David: "Hipòtesis sobre els possibles orígens de la parròquia i el contracte de les obres sobre la construcció de l'actual temple", a *Miscel·lània d'Estudis Santjutescs*, IV, Ed. Centre d'Estudis Santjus-

tencs,1992.

GUILLERÉ, Christian: *Girona al segle XIV*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Volum II. Col·lecció Biblioteca Abat Oliba,1994.

MAS I DOMÈNECH, Josep: *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, 1907.

MENÉNDEZ PIDAL, Ramon: *Toponimia prerromana Hispana*. Ed. Gredos,1952, Madrid

MORAN I OCERINJÁUREGUI, Josep: *Estudis d'onomàstica catalana*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

MORAN I OCERINJÁUREGUI, Josep; BATLLE, Mar; RABELLA I RIBAS, Joan-Anton: *Topònims catalans: etimologia i pronúncia*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

MOREU REY, Enric: *Els nostres noms de lloc*. Ed. Moll, 1982, Barcelona

OCHOA I GONZÀLEZ, Juli; TORRA I PANNON, Coral: “El llegat del prevere Joan”, a *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs*, Ed. Centre d'Estudis Santjustencs, 2002.

PAGÈS I PARETAS, Montserrat: *Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat*. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

ROLAND, Charles-Gustave: *Toponymie namuroise*. Ed. Société archéologique de Namur, 1899.

ROVIRA I SOLÀ, Manuel: “Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per Al-Mansur (985)”, a *Acta Mediaevalia*. Volum I. Ed. Universitat de Barcelona, 1980.

TENAS ALIBÉS, Antonino Mn: *Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern*, 1947.